

Youssef Hajir, *Bolnica Dobrinja: monografija*. Sarajevo: EDIS 1981, 2009, 203 str.

Opsada i odbrana sarajevskog naselja Dobrinja tema je koja je već bila zastupljena u djelima pretežno memoarskog karaktera, napisanim iz perspektive učesnika u odbrani naselja. Specifičnost Dobrinje ogleda se u činjenici da je jedan izvjestan period bila u potpunoj blokadi, tj. opsada u opsadi, a blizina Sarajevskog aerodroma i agresorskih linija još više su pospješile interesovanje za istraživanje o ovom naselju, posebno kod stranih autora koji su bili fascinirani umijećem življenja njenih stanovnika, svakodnevno izloženim granatiranjem, snajperskim djelovanjem, stanovništva bez osnovnih egzistencijalnih uvjeta za život. Također, naselju Dobrinja posvećena su i posebna poglavlja u djelima koja tretiraju opsadu Sarajeva ili agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Međutim, Bolnica "Dobrinja" vrlo često je zanemarivana, usputno spominjana, pri čemu joj nije data pažnja kakvu ona zaslužuje.

Tek 17 godina nakon osnivanja Bolnice "Dobrinja", odnosno 10 godina nakon njenog zatvaranja, Općina Novi Grad (Sarajevo) finansijski je podržala projekt prim. dr. Youssefa Hajira, njenog osnivača i direktora, u njegovom nastojanju da napiše monografiju o ovoj zdravstvenoj instituciji. Monografija koju prezentiramo sastoji se od 10 poglavlja, u kojima autor daje pregled okolnosti u kojima je nastala Bolnica, te kontinuirano prati njen razvoj od osnivanja do zatvaranja.

Nakon što je čitatelje upoznao sa nastankom, podjelom, geografskim položajem Dobrinje, demografskom i nacionalnom strukturom stanovništva, autor, u srazmjeri sa zadatom temom, daje jedan osvrt na kvantitet vojnog potencijala Jugoslavenske narodne armije, koji se nalazio u naselju i oko njega, zatim na planiranje i postepeni pad Dobrinje pod opsadu, te okupaciju određenih dijelova, Sve je to bilo s krajnjim ciljem agresorskog osvajanja cijelog naselja.

Priča o Bolnici "Dobrinja" predstavljena je u prvom licu, "očima ratnog hirurga", koji se slučajno našao u naselju Dobrinja, kao raseljeno lice s Vraca, naselja koje je prethodno okupirala "agresorska JNA". Planovi da kratko ostane na Dobrinji, "dok se situacija ne smiri", kako je razmišljala velika većina stanovnika Sarajeva, u najboljoj mjeri pokazuje naivnost i nepripremljenost na situaciju koja će uslijediti. Intenziviranjem napada na naselje, što je rezultiralo velikim brojem ranjenih kojima je trebalo ukazati hitnu medicinsku pomoć, nagnalo je samoorganiziranje medicin-

skih radnika, na čelu sa prim. dr. Youssefom Hajirom, što ujedno predstavlja spontano rađanje jedne institucije koja će biti zaslužna za spašavanje mnogih života stanovnika Dobrinje. Ponekad je čak bio onemogućen prolaz iz jednog dijela naselja u drugi zbog učestalog granatiranja, snajperskog djelovanja, te su u svakom dijelu Dobrinje bile organizirane područne ambulante, tj. “manje jedinice za pružanje medicinske pomoći” (str. 105). Za organizaciju ovih ambulanti autor smatra zaslužnim ljekare koji su živjeli na Dobrinji, a onemogućeni su bili svakodnevno odlaziti na posao u bolnice ili domove zdravlja u ostalim dijelovima grada, u kojima su inače bili zaposleni. Heroji u bijelom, što je s pravom bio sinonim za ljekare i drugo medicinsko osoblje, doselili su se na Dobrinju, kao naselje opasno za život, nakon što su se mnogi stanovnici odatle iselili, s ciljem podrške osoblju novoformirane Bolnice. Autor navodi imena i daje kratke biografije ovih ljekara.

Nekoliko datuma veže se za nastanak Bolnice, počevši od 5. maja 1992, dana kada su izvršene prve operacije ranjenih, ali je sam njen razvoj tekao postepeno, tako da su, kako autor ističe, mnogi odjeli formirani naknadno, a njen hirurški tim stabilizovan je tek krajem 1992. godine. U konačnici, kao datum upisa u sudski registar ustanova kod Višeg suda u Sarajevu, pod nazivom Javna ustanova Opšte bolnice “Dobrinja”, autor navodi 13. april 1993. godine.

Dr. Hajir nas upoznaje sa postepenim organiziranjem medicinskih službi, počevši od užeg dijela bolnice, urgentne, hirurške, anesteziološke službe, stacionara, operacione sale, rendgen-kabineta, sterilizacije, gipsaonice i previjališta, laboratorija, službe za opću medicinu, internističkog kabineta, pedijatrije, ginekološko-akuserske, oftalmološke, otorinolaringološke, psihijatrijske, pneumoftziološke službe, službe za fizikalnu terapiju, patronaže, apoteke i dr.

Posebnu pažnju u monografiji autor je posvetio hirurškoj grani medicine, detaljno opisao tehniku hirurškog rada, osjetljivost određenih povreda, tretman pacijenata prije operacije, sam operativni zahvat, te ulogu fizikalne terapije u postoperativnom tretmanu pacijenta.

Pored medicinskog, autor s pravom posebno mjesto u knjizi daje i nemedicinskom osoblju, u nekoliko navrata spominje vozače, koji su svakodnevno rizikovali svoje živote prevozeći teže ranjenike od područnih ambulanti do Bolnice “Dobrinja” ili do bolnica u gradu, preko barikada, putevima koji su bili izloženi konstantnom granatiranju, prolazeći pored mnogih snajperskih gnijezda.

Rukovođenje općom, pravnom i kadrovskom službom, informatička podrška, skladištenje lijekova, sanitetskog materijala, opijata, hrane, vode, dijelova za automobile, održavanje vozila, snabdijevanje tečnim gorivima, pripremanje hrane u restoranu, osiguranje, samo su neki nemedicinski poslovi kojima dr. Hajir daje bitnu ulogu u organizaciji rada Bolnice.

Riječ improvizacija, nekoliko puta spomenuta u knjizi, poslužila je da bi se opisao anesteziološki aparat, gips, autoklav za sterilizaciju materijala, aparat za sušenje filmova, operaciona sala, ležajevi za bolesnike, osvjetljenje u operacionoj sali, medicinski plinovi, peći, cisterna za cijevi vodovoda i dr. U ovakvim okolnostima, improviziranim sredstvima i podrumskim prostorijama u kojima su operacije vršene uz svijeće, bez anestezije, vode i osnovnih egzistencijalnih uvjeta, Bolnica je radila u početnoj fazi njenog osnivanja. Kroz nekoliko različitih primjera autor navodi pozitivnu i ključnu ulogu civilne zaštite i vojnih organa vlasti u organizaciji života u naselju pod opsadom, nastanku Bolnice kao i dobavljanju osnovnih sredstava neophodnih za njen rad. Kao znak zahvalnosti stranim donatorima koji su pomogli da Bolnica dobije agregate, fiksatore, operacioni sto i drugo, dr. Hajir, iz perspektive njenog direktora, u više navrata govori o pozitivnoj ulozi UNPROFOR-a u podjeli humanitarne pomoći, pri čemu nije ulazio u razmatranje njegove funkcije i odgovornosti u drugim aspektima djelovanja, npr. u zaštiti civilnog stanovništva.

Od male ambulante Bolnica je vremenom prerasla u respektabilnu medicinsku ustanovu. Već u junu 1993, nakon masakra na nogometnom igralištu, kako autor ističe, u kratkom vremenskom periodu osoblje Bolnice uspjelo je zbrinuti 102 ranjenika. U monografiji je spomenut broj od "17 poginulih" u ovom masakru, iako je, prema dosadašnjim istraživanjima, identitet utvrđen za 13 žrtava, ali pretpostavljamo da je autor ovaj broj naveo jer je u drugim dijelovima naselja bilo još žrtava koji su zavedeni u bolničke protokole.

U trenucima nehranjenosti, opće iscrpljenosti, intenzivnog granatiranja naselja, građani Sarajeva prijavljivali su se za dobrovoljno darivanje krvi. Podatak da je samo u Bolnici "Dobrinja" ova akcija organizirana 15 puta očigledan je dokaz humanosti i solidarnosti stanovništva naselja.

Dr. Hajir je naveo imena žrtava osoblja Bolnice "Dobrinja" koje je poginulo u periodu opsade, te nastojao spomenuti medicinsko osoblje i druge uposlenike kojima su, u trenucima dok su spašavali živote drugih, poginuli članovi njihovih porodica.

Autor u grafikonima predstavlja vrlo značajne statističke podatke o broju hospitaliziranih pacijenata u periodu opsade, ali i o broju poslijeratnih operacija.

Uz napomenu da u prvoj fazi (za prvih 6 mjeseci) rada Bolnice nema tačnih podataka o "broju poginulih", za period od novembra 1992. do kraja 1995. godine autor daje tabelarni prikaz "broja poginulih i umrlih" na području Dobrinje.

Pored fotografija ranjenih, operacija, hirurških elemenata, prostorija, te zaposlenog osoblja, u monografiji je predstavljena vrlo precizna *Skica užeg dijela Bolnice i Nacrt bolničkog prostora na Dobrinji*, na osnovu čega možemo zaključiti da je ona bila pravi mali centar, koji je imao sve potrebno za liječenje stanovnika naselja "odsječenog" od ostatka grada.

Priču o Bolnici "Dobrinja" autor zaokružuje njenim zatvaranjem 1999, uz napomenu da je arhivska građa koju je posjedovala ova ustanova predata Istorijskom ar-

hivu u Sarajevu. Ostaje nada da će buduće generacije historičara i istraživača iz ove oblasti iskoristiti spomenutu dragocjenu arhivsku građu, a ova monografija predstavlja polaznu osnovu i dobar podsticaj za dalja istraživanja. Zahvaljujući dr. Hajiru, Bolnica “Dobrinja” otrgnuta je od zaborava i data joj je zaslužena promocija, kakvu do sada nije imala ■

Merisa Karović

Manfred Gerstenfeld, *The Abuse of Holocaust Memory, Distortion and Responses*. Jerusalem: Center for Public Affairs-ADL, Jerusalem, 2009, 243 str.

Knjiga Manfreda Gerstenfelda “Zloupotreba sjećanja na holokaust – distorzije i odgovori” (u slobodnom prijevodu na bosanski jezik) analiza je savremenih primjera iskrivljavanja holokausta, njihova kategorizacije, te odgovora na te distorzije. Ime dr. Manfreda Gerstenfelda malo je poznato našoj stručnoj javnosti; iako po profesiji ekonomist i hemičar, dr. Gerstenfeld važi kao jedan od vodećih izraelskih intelektualaca na polju tzv. jevrejskih pitanja, te je autor niza radova koji tretiraju teme holokausta, antisemitizma ili Izraela. Trenutno je predsjedavajući Upravnog odbora Centra za odnose sa javnošću u Jerusalemu (Jerusalem Center for Public Affairs), (pro)izraelske *think-tank* organizacije, koja se uz Ligu protiv klevete (Anti-Defamation League - ADL), također proizraelske nevladine organizacije sa sjedištem u SAD-u, pojavljuje kao izdavač ove knjige. S obzirom na ovaj *background* i autora i izdavača, osjetljivost i kompleksnost same teme holokausta, mi smo se opredijelili za informativni prikaz Gerstenfeldove studije s ciljem upoznavanja naše stručne javnosti s njenim sadržajem.

Ova studija ima prvenstveno istraživački karakter, a u njoj autor donosi najnoviju klasifikaciju zloupotreba sjećanja na holokaust: *opravdavanje i promocija* holokausta, *poricanje*, *dejevrejizacija*, *izjednačavanje*, *odstupanje od istine* i *rehabilitacija*, njegova *inverzija*, *trivijalizacija* i *zatiranje sjećanja* na njega. Konceptijski je organizirana u dva dijela: u prvom, koji je istraživačkog karaktera, autor u jedanaest poglavlja obrađuje pojedinačno svaku od navedenih kategorija navodeći primjere, počinitelje, njihovu motivaciju i ciljeve. U ovom dijelu autor još razrađuje i od-

---